

تحقق منافع استراتژیک هند در آسیای مرکزی از کانال ایران

سال هاست که هند در تلاش برای اتصال به آسیای مرکزی و قفقاز است. پس از دوره های تاکید بر سیاست امریکا گرایی و تمرکز بر امریکا اکنون سیاست امریکا محور به تنوع سازی گزینه های پیش رو تغییر پیدا کرده است. چرا که این سیاست نه تنها نتایج ماندگار تاخیر در برخی از برنامه های هند مانند خط لوله صلح میان ایران و هند و پاکستان و امثالهم را داشته بلکه به جهت مشکلات سیاسی امریکا با دیگر کشورها باعث تاثیر بر روابط هند با کشورهای مختلف و تاخیر در تحقق برخی منافع ملی هند نیز شده است. اهمیت اتصال به آسیای مرکزی برای هند به صورت تیتروار عبارتند از:

منابع اورانیوم و گاز طبیعی، نفت و زغال سنگ

متنوع سازی منابع نفتی و کاهش وابستگی به نفت خام منطقه

دسترسی به برخی منابع اورانیوم کشورهای این منطقه مانند قزاقستان و ازبکستان برای برنامه های انرژی هسته ای غیر نظامی

تلاش برای نفوذ بیشتر و مقابله با چین و قرارگرفتن به عنوان رقیب اقتصادی چین

قدرت یابی در مقابل پاکستان

سیاست ارتباط با آسیای مرکزی برای اولین بار در سال 2012 مطرح شد که اکنون با عطف به تلاش برخی کشورها مانند چین فوریت بیشتری به خود گرفته چرا که این کشور در پی تبدیل شدن به یک قدرت بزرگ اقتصادی و رقابت با چین و سپس محدود کردن نفوذ پاکستان است. این امر باعث جذابیت بیشتر تجارت و سرمایه گذاری با شرکای دیگر مانند ایران و کشورهای منطقه آسیای مرکزی، ژاپن و اروپا شده است.

در گذشته سطح کمک های هند به منطقه تا به امروز کم بوده است ولی شرایط کنونی فرصتی را برای هند فراهم می کند تا به طور جدی دیپلماسی اقتصادی خود را افزایش دهد چرا که سطح بالای کمک هند به خصوص در زمینه سرمایه گذاری می تواند آن را در مسیر بهتری برای رسیدن به منافع خود قرار دهد که این امر ممکن است به طور بالقوه نفوذ و رشد چین را در منطقه و کشورهای مورد نظر تحت تاثیر قرار دهد. از جمله اقدامات هند در این راستا می توان به عضویت در سازمان شانگهای، تجارت آزاد با برخی کشورها مانند روسیه، ارمنستان، قزاقستان و ... نام برد. همچنین نقش فعال هند در بانک سرمایه گذاری زیرساخت های آسیا نیز می تواند برای آن موثر افتد. چنین سازمان هایی امکان تسهیل و تحکیم سیاسی ادغام اقتصادی منطقه ای را دارند. یکی دیگر از اقدامات مهم آن برای ایجاد شورای تجارت با آسیای میانه است که به ارائه تسهیلات اعتباری و تخصص فنی و برخی بودجه های پروژه توسعه در منطقه می پردازد. از نظر کشاورزی و یا صنایع دارویی با توجه به رتبه های نخست صنعت دارویی هند نیز از دیگر محورهای مهم این استراتژی و روابط به شمار می آیند تا از طریق صنعت برتر داروسازی خود سهمی از بازار این منطقه را بدست بگیرند. این کشور دارای منافع استراتژیک در منطقه آسیای میانه به خصوص هر یک از پنج کشور قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ازبکستان و ترکمنستان است که شاهد برخی سفرهای مقامات هند و کشورهای نام برده هستیم که نشان از عزم راسخ آن برای برنامه خود دارد (قابل ذکر است که هند در برخی از این کشورها از طریق تمرکز بیشتر فرهنگی و ارتباطات و نفوذ فرهنگی، و در برخی دیگر از طریق تمرکز بر حوزه اقتصادی دست به کار شده است.)

آشکار است که برای دستیابی به این برنامه مهم باید ابتدا با کانال های ثمربخش منطقه ارتباط خوبی از نظر اقتصادی و سیاسی برقرار

شود. به همین دلیل است که پس از چرخش هند از سیاست امریکا محوری شاهد تمایل به روابط با ایران و برخی دیگر از کشورهای منطقه هستیم. همانطور که ذکر شد سال هاست که هند دریافته تنها با سیاست امریکا محوری نمی تواند به منافع خود بخصوص اتصال به آسیای مرکزی دست بیابد و به همین دلیل تمرکز بیشتری بر چشم انداز مشارکت راهبردی با این منطقه به خصوص ایران را در دستور کار خود قرار داده چرا که راه های ترانزیتی از شمال و جنوب دسترسی هند را به آسیای مرکزی بسیار هموار می کند که هم از نظر زمانی و هم مکانی بسیار به صرفه است. در سال های کنونی روابط اقتصادی ایران و هند دچار تغییراتی شده و نگاه های طرفین به یکدیگر نیز تغییر یافته است. هند تلاش دارد از موقعیت ایران به مثابه دروازه ای برای ورود به آسیای میانه و فراتر از آن استفاده کند. اگرچه هند به طور کلی برای گسترش سرمایه گذاری خود در افغانستان، آسیای میانه، روسیه و اروپا سال هاست که درگیرودار روابط توسعه ای است. اما ایران یکی از مهمترین کانال های دستیابی به این راهبرد استراتژیک است ولی علی رغم تلاش و تمایل دو کشور موانعی بر سر راه این امر وجود دارد که مهمترین آنها عبارتند از: تقابل و درگیری ایران با ایالات متحده، بهبود روابط ایران با چین که به عنوان یک رقیب برای هند است و هر دو رقیب تمایل به تعمیق روابط اقتصادی خود با ایران دارند. مانع بعدی از جهت اهمیت افغانستان برای هند است که چالش و نقش طالبان در افغانستان نیز می تواند مانعی برای این استراتژی عمیق هند باشد و عبور هند را از افغانستان به آسیای میانه دشوار خواهد کرد.

امروزه کالاهای هندی از طریق دریا به بندرهای جنوبی ایران مانند بندرعباس و چابهار ارسال می شوند و از آنجا نیز از طرق مختلف جاده ای و راه آهنی و دریایی به شمال و کشورهای دیگر ترانزیت می شوند به همین دلیل است که هند تاکید بر گسترش روابط با ایران برای دستیابی به آسیای مرکزی و قفقاز را دارد.

در یک جمع بندی هند برای رسیدن به منافع خود و افزایش قدرت خود در یک چرخش سیاسی از امریکا محور به چندجانبه گرایی رسیده و نیاز به ارتباطات نزدیکتر و بهتری با کشورهای منطقه آسیای میانه و قفقاز دارد که یکی از مهمترین راه های این ارتباط کشور ایران است و لذا شاهد متمایل تر شدن هند نسبت به سال های قبل به سمت سوی همکاری با ایران و کشورهای منطقه هستیم.

منبع: دیپلماسی ایرانی / مریم خالقی نژاد، پژوهشگر روابط بین الملل

